

Гісторыя вёскі Хілімонаўцы

Вёска Хілімонаўцы (Хільмонаўцы) вядома з I-ай паловы XIX стагоддзя. Назва вёскі ўзнікла ад імя першага яе жыхара Хілімона, які пражываў на беразе невялікай рэчкі Сіларэйкі.

У 1845 годзе Хілімонаўцы ўваходзілі ў маёнтак Вялікая Свянціца, уладанне Ігната Францавіча Калупайлы ў Ваўкавыскім павеце Гродзенскай губерні і адносіліся да фальварку Малая Свянціца. Вёска налічвала 12 двароў, у якіх пражывала 103 жыхары.

У 1870 годзе вёска Хілімонаўцы знаходзілася ў складзе Мала-Свянціцкага сельскага таварыства, у Талачманскай воласці Ваўкавыскага павета.

У 1890 годзе вяскоўцы валодалі 144-мя дзесяцінамі зямлі.

Паводле перапісу 1897 года ў Хілімонаўцах было 19 двароў, у якіх пражывала 120 жыхароў.

У 1905 годзе ў вёсцы пражывала 128 жыхароў, у 1914-ым годзе – 153 чалавека.

З восені 1915 года Хілімонаўцы акупіраваны германскімі войскамі. На занятай тэрыторыі кайзераўцы ўстанавілі рэжым рабункаў і гвалту.

У лютым 1919 года нямецкая акупацыя змянілася польскай: войскі Пілсудскага захапілі тэрыторыю і ўсталявалі свой рэжым.

У пачатку сакавіка 1920 года польскія войскі пачалі наступленне на Савецкую краіну, спачатку яно было паспяховым.

Аднак, у ліпені 1920 года Чырвоная армія пасля часовых няўдач вясной разгарнула наступленне Заходняга фронту супраць палякаў. На дадзеным напрамку польскія войскі сканцэнтравалі вялікія сілы і імкнуліся ўтрымаць свае пазіцыі, але цяжкі паражэнне за паражэннем. Праз ваколіцы Хілімонаўцаў у напрамку Свіслачы наступала 27-ая Омская дывізія, якой камандаваў Вітаўт Казіміравіч Путна. У хуткім часе вёска была вызвалена ад акупантаў. Насельніцтва ўрачыста сустракала чырвонаармейцаў.

15 жніўня 1920 года ўтвораны Талачманскі валасны рэвалюцыйны камітэт з цэнтрам у вёсцы Свянціца, дзеянні якога распаўсюджваліся і на Хілімонаўцы.

Але Чырвоная армія, дайшоўшы да Варшавы, знясіленая шматкіламетровым маршам і вялікімі стратамі, была затрымана і вымушана адступіць.

І зноў фронт з жорсткімі баямі прайшоў праз тэрыторыю нашага краю. У баях, якія вёў 429-ы полк, удзельнічаў будучы маршал Савецкага Саюза, двойчы Герой Савецкага Саюза Аляксандр Міхайлавіч Васілеўскі.

18 сакавіка 1921 года паміж Савецкай Расіяй і Польшчай заключаны Рыжскі мірны дагавор, адносна якога вёска Хілімонаўцы ўвайшла ў Свянціцкую гміну Ваўкавыскага павета Беластоцкага ваяводства Польшчы. Для насельніцтва наступіў цяжкі перыяд. Для іх існавала шмат розных падаткаў і збораў: пазямельны, дарожны, падаходны, страхавы, сеймікавы, гмінны (валасны), паштовы, канцылярскі і інш. За нявыплату падаткаў сялянская ўласнасць распрадавалася. Пакутавалі сяляне і ад штрафаў, якія самавольна накладваліся памешчыкам ці паліцэйскім.

Польскі ўрад праводзіў палітыку нацыянальнага прыгнечання, ігнараваў умовы Рыжскага мірнага дагавору, згодна якога беларусы, пражываючыя на польскай тэрыторыі, мелі права навучання на беларускай мове. Таму дзеці сялян навучаліся ў польскай школе, якая размяшчалася ў вёсцы Хілімонаўцы.

Згодна статыстычных дадзеных у верасні 1921 года ў Хілімонаўцах было 16 двароў, у якіх пражывала 100 жыхароў.

Знаходжанне заходнебеларускага насельніцтва ў складзе панскай Польшчы суправаджалася прыгнётам, выклікала хвалю незадавалення і чаканне перамен з усходу.

У наваколлі дзейнічаў гурток Міжнароднай арганізацыі дапамогі барацьбітам рэвалюцыі (МОПР), арганізатарам і кіраўніком якога быў Уладзімір Мікалаевіч Дудкін з в.Задворанцы. Актыўнымі членамі арганізацыі былі жыхары Хілімонаўцаў Канстанцін, Мікалай Карневічы, Іван Кацяк, Сцяпан Радзівонік і інш.

З успамінаў А.А.Карневіч, першай камсамолкі вёскі Хілімонаўцы: “Успамінаю першыя лістоўкі, якія дайшлі да нашай вёскі. У іх гаварылася аб зямлі, аб свабодзе. Вось тады і зразумела наша моладзь, што для іх існуе адзін шлях барацьбы за шчасце людзей.

Так стварылася падпольная арганізацыя, у якую ўваходзіла і я, тады яшчэ зусім дзяўчына. Сходкі адбываліся нелегальна, на іх мы читалі забароненую літаратуру, самі складалі вершы і пародыі на паноў.

З якой радасцю мы сустракалі сваіх вызваліцеляў – байцоў Чырвонай арміі – у верасні 1939 года. Калі арганізаваўся калгас, адразу ж з сям’ёй я ўступіла ў яго. Працавала свінаркай, у паляводстве.”

17 верасня 1939 года Заходняя Беларусь была далучана да Беларускай ССР. У гісторыі вёскі пачаўся новы перыяд.

З лістапада 1939 года вёска Хілімонаўцы – у складзе БССР, з 4 снежня 1939 года яна адносіцца да Беластоцкай вобласці, з 15 студзеня 1940 года – у складзе Свіслацкага раёна.

З 12 кастрычніка 1940 года Хілімонаўцы адносяцца да Велікасельскага сельскага савета, у вёсцы налічвалася 30 двароў, у якіх пражывала 142 жыхары.

На 1 студзеня 1941 года Хілімонаўцы ўваходзілі ў склад Велікасельскага сельсавета.

Мірнае жыццё жыхароў вёскі парушыла Вялікая Айчынная вайна.

З першых дзён вайны да сярэдзіны ліпеня 1944 года вёска Хілімонаўцы акупіравана нямецка-фашысцкімі захопнікамі, яе тэрыторыя ўключана ў склад Усходняй Прусіі. У Хілімонаўцах, як і на ўсёй беларускай тэрыторыі, устаноўлены “новы парадак”, для падтрымання якога ў вёсцы быў створаны апорны пункт дапаможнай паліцыі службы парадку, у якія ўваходзілі мясцовыя жыхары, што перайшлі на службу да акупантаў. З дапамогай паліцыяў праводзіліся вобыскі, арышты і расстрэлы нязгодных з “новым парадкам” камуністаў, актывістаў і патрыётаў. Метады кіравання і ўздзеяння на насельніцтва новай фашысцкай улады – калектыўная адказнасць вёскі за парашэнне, ці невыкананне загада.

Нязгоднае з “новым парадкам” насельніцтва Хілімонаўцаў узнялося на барацьбу з фашысцкімі захопнікамі. У навакольных лясах быў створаны партызанскі атрад, які налічваў каля 35 чалавек і складаўся ў асноўным з адступаўшых ад лініі фронту савецкіх салдат. Сувязь з ім трымала значная колькасць жыхароў Хілімонаўцаў.

З успамінаў А.А.Карневіч “У 1941 годзе ў вёску прыйшлі немцы. Жыхары падтрымлівалі сувязь з партызанамі. За сувязь з партызанамі была расстраляна сям’я Дырындаў. У вёску прыйшлі паліцаі пераапанутыя ў партызан. Зайшлі ў хату да Дырындаў. Гаспадар прыняў іх як сваіх, пакарміў. Праз некаторы час яны вярнуліся ўжо ў нямецкай форме і расстралялі 6 чалавек: Сцяпана з цяжарнай жонкай, Івана з жонкай, Марусю і Андрэя. Застаўся ў жывых толькі малодшы брат Віктар, яго не было ў хаце.

На гэтым расстрэлы не скончыліся. Праз некалькі месяцаў у Ваўкавыску за сувязь з партызанамі былі расстраляны Балейка Ілья Осіпавіч, Балейка Осіп Юльянавіч, Жылеўскі Кірыл Сямёнавіч, Жылеўскі Макар Сямёнавіч – усе яны жыхары вёскі Хілімонаўцы. Многа аднавяскоўцаў загінула на франтах. Але колькі было радасці, хто жывым вярнуўся ў родную вёску. Яны прайшлі праз полымя вайны, а на радзіме іх чакала праца, па якой так сумавалі салдацкія рукі.”

Набліжаўся час вызвалення нашай тэрыторыі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Савецкія войскі з жорсткімі баямі падыходзілі да заходняй граніцы. Каб спыніць імклівы наступ савецкіх войск, гітлераўцы перакінулі сюды свежыя сілы. Яны займалі вышыні на ўсходзе Свіслаччыны і сустрэлі наступленне савецкіх войск арганізаваным агнём. Спраба савецкіх войск атакаваць ворага сходу поспехаў не мела.

Тэрыторыю Хілімонаўцаў вызвалілі воіны 217-ай Унечскай ордэнаў Леніна, Чырвонага Сцяга, Суворова II ступені стралковай дывізіі (камандзір палкоўнік Мікалай Паўлавіч Масонаў).

У ноч на 14 ліпеня 1944 года сапёры-чырвонаармейцы абяшкодзілі міны і абазначылі праходы. На досвітку загрымела кананада і ўключыліся мінамётныя роты батальёнаў дывізіі. Бой быў адчайны, савецкія салдаты наступалі ў адну лінію. Фашысты шалёна супраціўляліся, але бачачы, што савецкія войскі рухаюцца наперад, яны пачалі адыходзіць.

15 ліпеня 1944 года салдаты Чырвонай арміі вызвалілі ад гітлераўскіх войск вёску Хілімонаўцы.

На вызваленай тэрыторыі, нягледзячы на ваенныя цяжкасці і разбурэнні, спраўна і арганізавана адраджалася і ўсталёўвалася савецкая ўлада.

На месцах адгрымеўшых баёў, над брацкімі магіламі ўзведзены помнікі і абеліскі. Увасабляюць памяць аб загінуўшых жыхарах Хілімонаўцаў – помнік загінуўшым у гады Вялікай Айчыннай вайны землякам у аграгарадку Вялікае Сяло, індывідуальныя магілы расстраляных жыхароў вёскі Хілімонаўцы.

У 1948 – 1950 гг. была праведзена калектывізацыя сельскай гаспадаркі. Ва ўсіх населеных вёсках былі арганізаваны калгасы.

У 1950 годзе ў Хілімонаўцах арганізаваны калгас імя Ламаносава.

У 1951 годзе пачалося паэтапнае ўзбуйненне калгасаў і колькасць іх зменшылася. У 1952 годзе ў калгас імя 70-годдзя І.В.Сталіна з цэнтрам у Вялікім Сяле ўвайшоў калгас імя Ламаносава вёскі Хілімонаўцы.

У 1959 годзе ў Хілімонаўцах пражывала 187 жыхароў.

Хроніка адміністрацыйна-тэрытарыяльнага падзелу Свіслацкага раёна

Зрашэння аблвыканкама № 648 ад 12 кастрычніка 1960 г.

Велікасельскі сельсавет, у які ўваходзілі Хілімонаўцы, скасаваны і яго тэрыторыя аднесена ў склад Палонкаўскага сельсавета. Вёска Хілімонаўцы ўвайшла ў склад Палонкаўскага сельсавета.

Зрашэння аблвыканкама № 639 ад 2 снежня 1961 г.

...Палонкаўскі сельсавет перайменаваны ў Вердаміцкі з цэнтрам у в.Вердамічы... Вёска Хілімонаўцы аднесена да Вердаміцкага сельскага савета.

З 1964 года вёска Хілімонаўцы – у саўгасе “Велікасельскі”.

У 1970 годзе ў Хілімонаўцах пражывала 169 жыхароў.

27 красавіка 2001 года саўгас “Велікасельскі” рэарганізаваны ва ўнітарнае сельскагаспадарчае прадпрыемства “Саўгас “Велікасельскі”, з цэнтрам у в.Вялікае Сяло. Вёска Хілімонаўцы знаходзілася ва ўнітарным сельскагаспадарчым прадпрыемстве “Саўгас “Велікасельскі”.

У 2003 годзе ў Хілімонаўцах існуе 34 гаспадаркі, у якіх пражывае 54 жыхары.

У 2015 годзе ў Хілімонаўцах налічвалася 20 гаспадарак з колькасцю насельніцтва 27 чалавек.

У 2020 годзе ў вёсцы налічвалася 15 гаспадарак з колькасцю насельніцтва 23 чалавека.

У 2022 годзе ў Хілімонаўцах налічваецца 16 гаспадарак з колькасцю насельніцтва 23 чалавека.

